

dragutin alfier

proces internacionalizacije problematike i politike zaštite prirode

1

Proces »rasprirodnjavanja« prirode star je isto toliko koliko i čovječanstvo, jer čovjek već od svog postanka na različite načine utječe na prirodnu sredinu, u kojoj i od koje živi, više i pogubnije negoli sve životinjske vrste što su se davno prije njega pojavile na zemlji. Usporedo s povećanjem broja ljudi na zemlji taj proces uzima sve šire razmjere postajući intenzivniji i po vidljivim i nevidljivim posljedicama za čitavu prirodu sve štetniji.

Primitivni je čovjek iskorištavao prirodu uglavnom za to da bi mogao živjeti. Civilizirani čovjek čini to isto, ali osim toga na više načina pretjerano uništava prirodu iz čisto lukrativnih razloga. U početku su ljudi samo remetili ravnotežu biljnog i životinjskog svijeta, a u najnovije vrijeme unose velike perturbacije ne samo u čitavu prirodu na zemlji nego čak i u biosferu.

Zato pojava i relativno kratka povijest ljudske vrste imaju u veoma dugoj historiji zemlje i u evoluciji života na njoj jednako značenje kakvo su imale velike kataklizme, koje su u geološko doba naglo mijenjale vanjski izgled i unutrašnju strukturu globusa, i dugotrajne mirne prirodne revolucije, koje su dosad više puta izmijenile sastav i ravnotežu biljnog i životinjskog svijeta na zemlji. Premda se cijela dosadašnja povijest čovječanstva u geološkim mjerilima može svesti samo na jednu godinu, ljudi su u tom kratkom razdoblju tako temeljito izmijenili lice zemlje i pri tom ga ponegdje tako strašno izobličili da se danas pred tim užasavaju estete, zabrinjavaju prirodoslovci i zbnunjuju ekonomisti.

Unatoč tome, svijest o potrebi zaštite prirode i organizacionih mjera za njenu efikasnu provedbu vremenski znatno zaostaju za procesom devastacije prirode što upravo kulminira u eri modernog znanstvenog i tehničkog progresa koja se ujedno poklapa s razdobljem dosad najveće demografske eksplozije na zemlji.

Htio ili ne htio, čovjek je nerazdvojno vezan za prirodu koja ga okružuje, a ono o čemu je najovisniji i što čini nezamjenjive elemente fizičke egzistencije čovječanstva — kao što su zrak, voda, flora, fauna, tlo i prostor — trajno su u stanju veoma labilne ravnoteže, tako da je čovjek može poremetiti svakom nepromišljenom intervencijom i time nanijeti štetu sebi i budućim generacijama.

Čovječanstvo se doduše, zahvaljujući napretku nauke i tehnike, neprestano oslobađa svoje ovisnosti o prirodi. Bitna i posljednja razlika između čovjeka i ostalih životinja, kako kaže Engels u »Dijalektici prirode«, i jest u tome što se životinja samo koristi vanjskom prirodom i izaziva u njoj promjene naprosto svojom prisutnošću, dok čovjek vlada prirodom i, promjenama koje u nju unosi, primorava je da služi njegovim ciljevima.¹

Sasvim je iluzorno vjerovati da će se čovjek ikada sasvim osloboditi prirode i zakona koji njome vladaju.

Štoviše, nastavlja Engels, ne treba da odviše sebi laskamo zbog ljudskih pobjeda nad prirodom, jer nam se ona za svaku takvu pobjedu osvećuje. Svaka od tih pobjeda, istina, ima u prvom redu one posljedice na koje smo računali, ali u drugom i trećem redu ona ima posve druge, nepredviđene posljedice, koje vrlo često poništavaju one prve. Strašne posljedice krčenja šuma u Mezopotamiji, Grčkoj, Maloj Aziji, južnim padinama talijanskih Alpi i drugdje, i još mnogo drugih pojava, na svakom koraku podsjećaju nas na to da mi nipošto ne vladamo prirodom kao što osvajač vlada tuđim narodom, kao netko tko stoji izvan prirode, nego da svojim mesom, krvlju i mozgom njoj pripadamo i usred nje stojimo, i da se sva naša vlast nad prirodom sastoji u tome što pred svim ostalim stvorovima imamo tu prednost da smo sposobni spoznavati i pravilno primjenjivati njene zakone. Mi uistinu svakim danom učimo bolje razumijevati njene zakone i spoznavati bliže i dalje posljedice zahvata u uobičajeni tok prirode. Osobito poslije golemih uspjeha prirodnih nauka u ovom vijeku, mi smo sve sposobniji da upoznamo, a time i svladamo, i udaljenije prirodne posljedice bar najobičnijih naših operacija u oblasti proizvodnje. I ukoliko se više to bude zbivalo, utoliko će više i ljudi ne samo opet osjećati nego i znati svoje jedinstvo s prirodom.²

¹ F. Engels, *Dijalektika prirode*, Kultura, Zagreb 1950, str. 138.

² F. Engels, *nav. dj.*, str. 138 i 139.

Engels je ove misli i upozorenja o bližim i daljim posljedicama koje mogu izazvati nepromišljeni i neznanstveni zahvati u prirodu, što smo ih slobodno naveli iz njegova dragocjenog djela (koje je objavljeno tek trideset godina poslije njegove smrti), formulirao nekako u isto vrijeme kada je proglašenjem Nacionalnog parka Yellowstone u Sjedinjenim Američkim Državama počela organizirana i na znanstvenim osnovama obrazložena i utemeljena zaštita prirode.

3

Sporadičnih pokušaja zaštite prirode bilo je već u dalekoj prošlosti. Ljudi su stoljeća i stoljeća izdvajali određene dijelove prostora da bi ih sačuvali u njihovu prirodnom stanju. Glasoviti Park jele na u Sarnathu blizu Barnarasa bio je posvećeno mjesto gdje je Buda propovijedao svoju nauku. U istočnoj su Kini prije više stoljeća postojali brojni rezervirani parkovi za zaštitu svetih divljih životinja. Kod Azteka je bio strogo zabranjen lov u nekim šumama. Iste mjere zabrane lova primjenjivali su neki suvereni u srednjem vijeku.

Ali prvom, iako parcijalnom, mjerom zaštite prirode u modernom smislu može se smatrati zaštita dijela šume Fontainebleau koju je najprije inicirala grupa slikara i koja je službenim tekstom bila potvrđena godine 1848.

U Evropi poslije toga sve do početka 20. stoljeća nije bilo značajnijih ostvarenja na području zaštite prirode; ideje o stvaranju nacionalnih parkova i realizacija tih ideja sve do godine 1914. valja uglavnom pripisati pojedincima, kao što je Paul Sarasin u Švicarskoj, ili udruženjima i ustanovama koje su obuhvaćale manji broj članova uvjerenih u imperativnu potrebu zaštite prirode.

U razdoblju između dva rata više je učinjeno na području zaštite prirode na drugim kontinentima negoli u Evropi.

Londonska konferencija o zaštiti flore i faune godine 1933. dala je poticaj za stvaranje velikog broja prirodnih rezervata i proglašavanje nacionalnih parkova na čitavom afričkom kontinentu, od kojih su najvažniji i najveći oni u Kongu (Albert Nacionalni park ili Kivu), Ruandi i Katangi.

Po uzoru na Sjedinjene Države nastaju brojni nacionalni parkovi na području Južne Amerike: godine 1931. u Čileu, 1934. u Argentini i 1935. u Ekvadoru.

Između 1934. i 1936. osnovano je dvanaest nacionalnih parkova u Japanu, od kojih su neki — uz nacionalne parkove što su prije toga osnovani u

Australiji (Nacionalni park blizu Adelaide godine 1895), u Novoj Zelandiji (Nacionalni park Tangariro godine 1894) i u Indoneziji — veoma poznati u cijelom svijetu (Akan, Aso, Seto Naika, Saikai i drugi).

U međuratnom razdoblju na području Evrope najviše nacionalnih parkova osnovano je u SSSR-u, i to na inicijativu Moskovske akademije nauka. U Italiji je osnovan jedan nacionalni park (Gran Paradiso godine 1922). U ČSR je godine 1938. proglašeno više rezervata od kojih mnogi imaju značenje nacionalnih parkova. U tom razdoblju dolazi do kratkotrajnog proglašavanja nacionalnih parkova i na području Jugoslavije, među njima i Nacionalnog parka Plitvička jezera.

4

Uz navedenu kronotaksu nastajanja nacionalnih parkova treba posebno naglasiti da su inicijatori tih i ostalih realizacija na području zaštite prirode imali pred sobom prije svega dva cilja: očuvati ljepotu prirodnih pejzaža i spriječiti uništenje biljnih i životinjskih vrsta, što se danas, kad su povećane potrebe i prošireni aspekti zaštite prirode, čini relativno uskim gledanjem na funkciju nacionalnih parkova kao jedne od najviših kategorija zaštite. Nacionalni parkovi i ekvivalentni rezervati bili su u početku po pravilu zamišljeni na čisto lokalnoj osnovi. Tek postepeno se došlo do koordinacije gledanja na nacionalne parkove u pojedinim zemljama, posebno u pogledu zakonodavne materije i načina njihova tehničkog uređenja.

Mnogo kasnije sazrela je spoznaja da se priroda i njena zaštita ne mogu prilagoditi čvrstim političkim granicama, nego da je potrebna razmjena mišljenja između stručnjaka različitih zemalja, na međunarodnom nivou, o sve složenijim teorijsko-znanstvenim i praktičnim pitanjima zaštite prirode, te između službenih predstavnika svih zemalja radi postizanja međunarodnih sporazuma o unificiranju mjera na području zaštite prirode.

Dva prošla svjetska rata prekidala su i usporavala nastojanja na rješavanju problema zaštite prirode na međunarodnom planu.

Prvi korak u tom pravcu učinjen je godine 1913. održavanjem Međunarodne konferencije o zaštiti prirodnih pejzaža u Bernu. To je zapravo bio sastanak jedne konzultativne komisije koja se bavila pretežno estetskom stranom problema zaštite prirode, ali na tom sastanku nisu doneseni konkretni zaključci.

Po obliku i značenju, po širini zahvaćanja problematike zaštite prirode i po broju sudionika veliki korak naprijed bio je Prvi međunarodni kongres o zaštiti flore, faune, prirodnih lokaliteta i spomenika prirode, godine 1922. u Parizu. Ali ni na tom međunarodnom skupu nisu doneseni nikakvi zaključci što bi obvezivali sudionike i zemlje koje su oni predstavljali.

U obavezu su se pretvorile preporuke spomenute Londonske konferencije o zaštiti flore i faune, ali i to opet samo za devet zemalja koje su te zaključke prihvatile u obliku konvencije.

Daljnji veći korak u internacionalizaciji principa zaštite učinjen je godine 1940. kad je na Washingtonskom sastanku dvanaest zemalja prihvatilo Konvenciju o zaštiti prirode i čuvanju divljeg života na zapadnoj hemisferi.

Londonska konferencija i Washingtonski sastanak dali su trajan doprinos preciziranju pojma i utvrđivanju funkcija i namjene nacionalnih parkova i ekvivalentnih rezervata, a definicije donesene na tim skupovima bile su osnova za izradu Atlasa prirodnih rezervata u svijetu što ga je pod naslovom »Posljednja pribježišta« (»Derniers Refuges, Bruxelles 1956) pripremila i objavila Međunarodna unija za zaštitu prirode i njenih izvora (UICN)³. Sve spomenute konferencije bile su samo etape na putu priznavanja međunarodnog karaktera problematike zaštite prirode i rješavanja te problematike na osnovi općeprihvaćenih načela.

Organizacija UICN ima status savjetodavnog tijela UN i glavni su joj zadaci: uspostavljanje suradnje između država i međunarodnih i nacionalnih organizacija koje se bave pitanjima zaštite prirode i aktivno djeluju u tom smislu, propagiranje akcija za očuvanje vrsta koje su ugrožene, sabiranje i sređivanje informacija o stanju živih vrsta ugroženih od čovjeka, te propagiranje zaštite prirode na svim razinama, posebno u širokoj javnosti.

U razdoblju od sto godina — od prvog službenog akta kojim je godine 1848. zaštićen dio šume Fontainebleau do osnivanja Međunarodne organizacije za zaštitu prirode i njenih izvora godine 1948 — gledanje na zaštitu prirode preobrazilo se iz sentimentalnih romantičarskih reakcija u duhu Rousseaua i Ruskina protiv iznakazivanja prirode industrijskom civilizacijom u smišljenu i organiziranu aktivnost zasnovanu na znanstvenim spoznajama i principima. Umjesto prvobitnog ograničenog koncepta pasivne zaštite u obliku »stavljanja pod zvono« pojedinih izoliranih objekata prirode, sada je riječ o ekstenzivnom, dinamičkom i aktivnom čuvanju prirode koje obuhvaća integralnu zaštitu svih živih zajednica u njihovoj prirodnoj sredini i uspostavljanje poremećene ravnoteže svih prirodnih elemenata i izvora na širokim prostorima i u svjetlim razmjerima.

Kad se uvidjelo da uništavanje prirode nema samo teške estetske konzekvencije nego još teže ekonomske, pa i moralne, posljedice, počelo se učvršćivati uvjerenje da zaštita prirode nije samo briga biologa već svih ljudi na zemlji, jer je to zapravo zaštita čovjeka od njega samoga i od njegovih aktivnosti. Pri tom je posebno razumljivo, i ohrabruje, što se sve više ljudi zabrinjava zbog dehumaniziranog života budućih generacija u posve raspirođenoj prirodi i što već mnogi osjećaju odgovornost za sutrašnji svijet.

5

Na takvu bitnu transformaciju principa, suštine, opsega i metoda zaštite prirode utjecalo je više okolnosti i činilaca.

Ovdje ćemo ukratko navesti samo one najvažnije: 1. Od polovice prošlog stoljeća počinje industrijska era u pravom smislu, koja kao Moloh traži strašne i mnogostruke žrtve od prirode u svim njezinim bitnim elementima: energetske i rudnim izvorima, flori i fauni, vodi i moru, zraku i prostoru. Od prirode se zahtijevaju još veće žrtve nastupom atomske ere: ona se upravo i temelji na postupku razbijanja najosnovnijih dijelova materije od kojih je priroda sazdana.

Oko godine 1848. počinje druga velika demografska eksplozija u svijetu, koju prati intenzivni proces urbanizacije ne samo industrijskih zemalja nego i čitavog svijeta, a množenje stanovništva i njegovo aglomeriranje na urbanizirana područja vrše pojačani pritisak na sve prije spomenute elemente i izvore prirode, pojačavajući istodobno kod sve većeg broja ljudi osjećaj potrebe za čistom prirodom.

³ Union Internationale pour la Conservation de la Nature et de ses Ressources, osnovana 1948. pod pokroviteljstvom UNESCO-a.

Nekontrolirana eksploatacija prirode u toku jednog stoljeća, pod pritiskom sve veće potrošnje sve većeg broja stanovništva na zemlji i pod utjecajem težnje za profitom, dovela je do gotovo potpune iscrpljenosti nekih i do osjetnog smanjenja zaliha svih prirodnih izvora u mnogim dijelovima svijeta, posebno onim što su prošli industrijsku revoluciju. Zato se u optimistički nastrojenoj općoj ekonomskoj teoriji, koja je pratila i poticala pobjedonosni hod gospodarske ekspanzije, počela formirati pesimistički nastrojena ekonomika prirodnih izvora.

2. Stvaranjem velikih urbanih centara i urbaniziranih područja golemo mnoštvo ljudi, u visokourbaniziranim zemljama čak i do 90% ukupnog stanovništva, potpuno je odijeljeno od prirode. Već samim tim što živi u urbanim aglomeracijama, gradsko stanovništvo je prisiljeno da veći dio godine gotovo potpuno prekine svaku vezu s prirodom i s ritmom života prirode u svim njegovim manifestacijama. Otuda i pojava masovnog egzodusa urbanog stanovništva u prirodu u svakom času slobodnog vremena, a posebno u vrijeme godišnjeg odmora, u najrazličitijim vrstama i oblicima turizma.

Masovni turistički egzodusi, koji daju poseban bljesk svim industrijaliziranim i urbaniziranim zemljama, pokazuju da su estetski osjećaji doživljavanja prirode, koji su nekad bili odlika i privilegij malog broja pojedinaca, postali fizička i duhovna potreba i navika velikog broja ljudi, pa čak i onih koji inače misle da su neosjetljivi za prirodne ljepote.

Ta pojava pokazuje kako su dragocjena bila ona prva čisto romantičarska nastojanja na estetskoj zaštiti prirode.

Ali ta pojava u svim svojim oblicima i manifestacijama uzrokuje nove i veoma teške probleme zaštite prirode, jer turisti spontano gravitiraju prema najljepšim prirodnim predjelima, a to su ujedno najosjetljiviji i najugroženiji dijelovi sačuvane prirode, i na područjima stare kulture i na područjima industrijske civilizacije.

Mnogi problemi što ih masovni turizam, a posebno njegove ekspanzivne forme, izaziva na području zaštite prirode, ne mogu se više rješavati pojedinačno i u lokalnim, regionalnim i nacionalnim granicama. Rješenja za te probleme valja tražiti u općim internacionalnim modelima uređenja i zaštite turističko-rekreacionih prostora, koji počivaju na ocjeni općih potreba zaštite preostalih dijelova nerasprirodne prirode i na općim obavezama respektiranja onih odlika prirode što ljudima mogu pružiti užitke koje im industrijska civilizacija oduzima i koji im ničim drugim ne može nadomjestiti. To i jest glavni razlog zbog kojega je Ekonomska komisija Ujedinjenih naroda za Evropu organizirala

godine 1969. poseban međunarodni ciklus studija o problemima dokolice i o principima i instrumentima planskog uređenja zona za turizam i odmor, te o utjecaju uređenja takvih zona na prirodnu sredinu.⁴

Takvo internacionalno sagledavanje i rješavanje problema zaštite prirodnih ljepota, zanimljivosti i rijetkosti pojedinačno i čitavih prirodnih predjela koji se odlikuju uvjetima za rekreaciju potrebno je navlastito zbog toga što u masovnom turističkom gibanju uvelike sudjeluju i oni koji nisu svjesni svojih obveza prema prirodi i što će turizam, koji je već danas masovna pojava, u civilizaciji dokolice, što stoji pred nama, prerasti u brojčanom i u prostornom pogledu u univerzalnu pojavu.

3. Velik utjecaj na ekstenziviranje aktivnosti zaštite prirode izvršio je napredak ekologije koja unutar biologije proučava dijalektičke međuzavisnosti, o kojima je već prije sto godina govorio Engels, premda nije bio biolog, i razmatra mogućnosti održavanja ravnoteže u sistemu prirodnih čimbenika koji utječu jedni na druge, kao i ponovnog uspostavljanja te ravnoteže ondje gdje je ona poremećena, ako je to ikako moguće.

Ekologija, koja je u novije vrijeme prešla na proučavanje naučnih i praktičnih problema uspostavljanja privremene i trajne ravnoteže između raspoloživih prirodnih izvora i predvidivih ljudskih potreba, zapravo je osnova spomenute ekonomike izvora i ujedno služi kao znanstveno opravdanje za proširenje zaštite prirode na sva područja i na međunarodne razmjere.

U vezi sa svim nabrojenim okolnostima zaštita prirode postaje sve složenija i važnija aktivnost. Zaštita prirode treba, naime, da rješava ne samo prirodnoznanstvena i estetska nego i pravna, ekonomska, sociološka i tehnička pitanja, koja prelaze interese i mogućnosti pojedinih zemalja, pa u svojoj ukupnosti prerasta u jedan od globalnih aspekata složene problematike suvremenog svijeta. Tako problem zaštite prirode postaje jednako važan kao što su problemi privredne nerazvijenosti, gladi i nedovoljne ishranjenosti u svijetu.

4

Commission économique pour l'Europe: Planification et aménagement des zones de loisirs y compris la mise en valeurs du milieu naturel, Rapport sur les travaux du cycle d'études tenu en France et Luxembourg 27 avril — 10 mai 1969, Volume I, II, Nations Unies, N.Y., 1969.

Proces internacionalizacije problematike zaštite prirode mnogo je brži od procesa stvaranja međunarodne politike za njeno rješavanje. To je zacijelo jedan od razloga da uz pojačani rad UICN u posljednje vrijeme i druge međunarodne organizacije intenzivnije rade na internacionalizaciji principa i mjera zaštite prirode u cijelom svijetu.

UICN u svojim stalnim komisijama za znanstveno proučavanje ekologije, za nacionalne parkove, za zakonodavstvo i za zaštitu prirode i odgoj, te na svojim tehničkim konferencijama, postepeno ulazi u razmatranje i pronalaženje mjera za rješavanje svih važnih problema zaštite prirode koji su od općeg, svjetskog značenja. Tako je ona dosad između ostalog razmotrila i dala znanstveno fundirane preporuke za rješavanje ovih pitanja:

- zaštita ruralnog pejzaža i prirodne sredine na gusto naseljenim područjima svijeta,
- čuvanje endemičkih vrsta na malim otocima i održavanje flore i faune na visokim planinama,
- rehabilitacija biološki devastiranih regija, erozija i civilizacija i konzervacija zemlje i vode,
- uređenje prirodnih rezervata, ekologija i uređenje pejzaža,
- ekologija čovjeka u tropskim područjima i novi tipovi odnosa između čovjeka i prirode u mješanim regijama s posebnim osvrtom na nepovoljne ekološke posljedice nagle ekspanzije turizma.

Među dosadašnjim konkretnim uspjesima u radu i nastojanju UICN posebno se ističe to što je na njezinu preporuku Ekonomsko i socijalno vijeće Organizacije Ujedinjenih naroda na svojoj 27. sjednici godine 1959. donijelo Rezoluciju o nacionalnim parkovima i analognim prirodnim rezervatima, naglašujući da su oni izvor nadahnuća i kulture i dobrobiti za čitavo čovječanstvo te da imaju veliku ekonomsku i znanstvenu vrijednost.

Zasluga je UICN također i to što je Generalna skupština Ujedinjenih naroda potkraj godine 1962. proglasila kao svoju Preporuku UNESCO-a o zaštiti ljepote i karaktera pejzaža i predjela.⁵

Ta Preporuka po svom tonu i sadržaju ozbiljno je i svestrano obrazloženo upozorenje svim zemljama i državama o potrebi zaštite ljepote i karaktera pejzaža i predjela koji kao sredstvo za fizičku, moralnu i duhovnu regeneraciju čine dio prirodnog okvira života čovjeka i koji su značajan čimbenik ekonomskog i društvenog života velikog broja zemalja i važan element higijenskih uvjeta njihovih stanovnika, a kojima je čovjek oduvijek različitim zahvatima nanosio štetu te tako osiromašio kulturno, estetsko i životno nasljeđe cijelih područja na svim dijelovima svijeta.

Preporuka UNESCO-a uz opširnu preambulu sadrži ovih pet poglavlja:

1. Široku definiciju zaštite ljepote i karaktera pejzaža i predjela, pod kojom treba razumijevati očuvanje i regeneraciju svih onih prirodnih, ruralnih i urbanih pejzaža i predjela koji predstavljaju kulturnu ili estetsku vrijednost ili čine karakteristične prirodne ambijente.

2. Opća načela zaštite među kojima se posebno ističe: da bi se mjere zaštite pejzaža i predjela morale proširiti na cjelokupni državni teritorij; da mjere zaštite mogu varirati prema karakteru i opsegu pejzaža i predjela, njihovu položaju i prema vrsti opasnosti koje ih mogu ugroziti, te da bi se posebna zaštita morala osigurati za spomenike.

3. Mjere zaštite koje se dijele na preventivne, korigirajuće i čisto zaštitne, s opisom njihove bliže svrhe i sadržaja i s navođenjem predmeta, stanja i okolnosti na koje se te mjere odnose. Pri tom se kao najvažnije zaštitne mjere posebno ističu: registracija prostranih pejzaža u zone; registracija izoliranih predjela i uključivanje nacionalnih parkova i prirodnih rezervata u zone i predjele čiju zaštitu treba osigurati; stjecanje javnog ili društvenog vlasništva nad zemljištima koja su dio pejzaža ili predjela čiju zaštitu treba osigurati, pa i putem eksproprijacije kad je to potrebno.

4. Konkretna preporuka i sugestije u pogledu ostvarenja zaštite: da temeljne norme i načela po kojima se regulira zaštita pejzaža i predjela u svakoj državi-članici imaju snagu zakona s administrativnim i kaznenim sankcijama u slučaju kršenja propisa i svojevoljnih oštećenja pejzaža i predjela; da se u svakoj državi-članici osnuju specijalizirane ustanove, organi i službe administrativnog i savjetodavnog karaktera; da država pruža pomoć organiziranju i djelovanju nevladinih ili društvenih organizacija čija bi zadaća između ostalog bila informiranje javnog mišljenja i upozoravanje odgovornih službi na opasnosti koje ugrožavaju pejzaže i predjele.

5. Preporuke u pogledu odgoja publike: odgojne akcije u školi i izvan nje u svrhu razvijanja poštovanja javnosti prema pejzažima i predjelima i radi boljeg upoznavanja propisa o njihovoj zaštiti; osnivanje posebnih muzeja i specijaliziranih odjela u postojećim muzejima za proučavanje i prezentaciju prirodnih i kulturnih aspekata svojstvenih stannovitim područjima; mobilizacija štampe i drugih sredstava masovnih komunikacija za odgajanje javnosti izvan škole; stimuliranje materijalnom pomoći akcija društava, ustanova i organizacija za zaštitu pejzaža i predjela ili za zaštitu prirode, nadalje onih organizacija koje se bave turizmom, kao i omladinskih i općeodgojnih organizacija; nastojanje da spomen-dani, sletovi i druge slične manifestacije budu posvećene isticanju vrijednosti pejzaža i predjela i da se svrati pažnja široke javnosti na značenje zaštite njihove ljepote i karaktera, što je prvorazredni problem za zajednicu.

Pošto ju je formalno prihvatio najviši organ Ujedinjenih naroda, ova je Preporuka dobila karakter opće povelje koja moralno obvezuje sve zemlje-članice UN, i po svom je sadržaju osnovica za jedinstveno zakonsko reguliranje zaštite ljepote i karaktera pejzaža i predjela u velikom dijelu svijeta.

Najnoviji veliki korak na području internacionalnog sagledavanja općih problema zaštite prirode i u pravcu traženja jedinstvenih rješenja tih problema na međunarodnoj osnovi učinjen je donošenjem Deklaracije o uređenju prirodne sredine u Evropi na Evropskoj konferenciji o zaštiti prirode u veljači 1970, koju je sazvalo Evropsko vijeće kao uvod u Evropsku godinu zaštite prirode.⁶

Tom su deklaracijom utvrđene osnovne smjernice jedinstvene evropske politike zaštite, vrednovanja i oblikovanja sredine prema potrebama sadašnjeg i sutrašnjeg čovjeka, s tim da je posebno precizirano što bi sve u tom pogledu trebalo učiniti na međunarodnom, nacionalnom i lokalnom planu. Uz to je posebno naglašeno da svaki građanin Evrope, svjestan svoje uloge i osobne odgovornosti za sudbinu njegove sredine, mora dati djelotvornu podršku nadležnim organizacijama koje rade na zaštiti, valorizaciji i uređenju prirodne sredine i ujedinenim naporima pripomoći u rješavanju specifičnih lokalnih problema onečišćavanja i degradacije pejzaža, polazeći od principa solidarnosti, prema kojemu svaki čovjek mora biti spreman platiti dio cijene za opću zaštitu prirode.

Regionalni pristup politici uređenja prirodne sredine u Evropi dobit će univerzalno svjetsko značenje na Konferenciji Ujedinjenih naroda koja će se održati godine 1972. na poticaj Švedske.

Pripremni je odbor predložio ove tri široke kategorije problema za rad svjetske konferencije: utjecaj urbanizacije na prirodnu sredinu, racionalno iskorištavanje prirodnih bogatstava i metode za suzbijanje zagađivanja životne sredine.

Već se pripremaju nacrti sporazuma i konvencija koje bi konferencija prihvatila i izrađuju nacrti prijedloga za deklaraciju konferencije, u kojoj će se izložiti prava i obveze svih članica međunarodne zajednice u pogledu životne sredine.

Odbor je osim toga predložio određeni broj aktualnih pitanja za diskusiju i analizu osnovnih grupa problema kako bi se uz deklaraciju mogao izraditi program za konkretne akcije na međunarodnim i nacionalnim nivoima.

Ovako širok pristup problemima zaštite čovjekove sredine obuhvaća osnovne interese svih zemalja-članica UN, kao i onih koje su još izvan svjetske organizacije: racionalno iskorištavanje prirodnih izvora od bitne je važnosti za planove gospodarskog rasta i društvenog napretka zemalja u razvoju, suzbijanje zagađivanja životne sredine postaje sve veća briga razvijenih zemalja, dok je problem direktnih i indirektnih implikacija sve jače urbanizacije zajednički za sve zemlje svijeta.